

Logosz vagy mítosz? Kísérlet a vallás filozófiai meghatározására

Miklovicz Attila

A társadalomtudományban és vallásfilozófiában még napjainkban is élénk diskurzus tárgya a vallás egységesen elfogadott meghatározása. James G. Frazer 1890-ben az Aranyág című művében úgy fogalmaz, hogy valószínűleg nincs a vallás természetének meghatározásánál véleményesebb tárgy. 2018-ban, 128 évvel Frazer után Charles Taliaferro vallásfilozófiai szótárában még mindig a meghatározás körüli jelentős ellentmondásokról ír. Számos széles körben idézett és alkalmazott meghatározás létezik, de úgy tűnik, hogy olyan, amely végleg nyugvópontra helyezte volna ezt a kérdést, még nem került megfogalmazásra. Kérdéses, hogy ez egyáltalán lehetséges-e? Vajon nem sokkal fontosabb az, hogy nyitottan-érzékenyen újra tudjuk definiálni a vallást az aktualitások mentén is?

Mindezzel együtt, hogy biztosítsa a kereteket a vallások tudományos vizsgálatához, a vallásszociológia, -antropológia, -filozófia már kialakulásuk kezdetétől törekedett a definíció kérdésének megoldására, sajátos nézőpontjaiból.

Azonban a kérdés nem korlátozódik pusztán a tudomány területére. A világ különféle politikai és jogrendszerei egyaránt igyekeznek megbirkózni ezzel a feladattal, hiszen hogyan is lenne a vallásszabadsághoz való jog törvényes garanciája biztosítható anélkül, hogy vallás jogi szempontból is megnyugtató és széles körben elfogadott módon meghatározásra kerülne. Ahogy Borbély Gábor A lehetetlen másolatai (Osiris kiadó, 2018) című könyvének 15. oldalán idézi Max Müllert: „csaknem annyi definíciója létezik a vallásnak, mint ahány vallás van a világon, és csaknem olyan mértékű ellenségesség jellemzi a különböző vallásdefiníciók képviselőit, mint amilyen a különböző vallások híveit.” Úgy tűnik Müller szavai még a 21. században is bírnak valamennyi relevanciával.

Lehetséges egyáltalán egy ilyen vállalkozás egy ennyire plurális vallási környezetben? Empirista, racionalista, idealista vagy materialista nézőpontból érdemes-e inkább szemlélni ezt a témakört? Esetleg lehet egyfajta filozófiai szinkretizmust alkalmazni a kérdés megközelítésére?

Előadásomban vitaindító jelleggel, a vallásfilozófia fogalmi keretrendszerében vizsgálom meg a kérdést. A vallástudománnyal foglalkozó különféle diszciplínák korábbi megközelítéseinek és a magyar jogi környezetnek vázlatos áttekintéséből kiindulva igyekszem olyan munkameghatározásokat (working definition) megfogalmazni, amelyek a jövőben átfogó filozófiai keretet biztosíthatnak egy plurális környezetben is.

Tézisem szerint a metafizika szó eredeti jelentéstartalmából építkezve, illetve a természetfeletti (supernatural) kifejezés elemeinek újraértelmezésével képesek lehetünk olyan meghatározást alkotni, amely ötvözi a különféle vallási hagyományok lényegét. Az elméletem a homo sapienst teleologikus egységként vizsgálja a vallási meggyőződés vizsgálatakor, és ebből építkezve terjeszti ki a meghatározást a vallás közösségi és társadalmi dimenziói felé.

A téma azáltal is illeszkedik a konferencia interdiszciplináris jellegébe, hogy a filozófia nézőpontjából közelíti meg a problémát azzal a szándékkal, hogy más vallástudományi

ágazatok számára is igyekezzen egy olyan újszerű definíciós rendszert kínálni, amelyet a vallások jövőbeni kutatásakor saját fogalmi és kutatási kereteiken belül tudnak hasznosítani.